

**ICOMOS – IFLA DOKUMENTS
PAR VĒSTURISKAJIEM PUBLISKAJIEM
PARKIEM PILSĒTĀS**

Gala dokuments izplatīšanai ICOMOS dalībniekiem nolūkā
iesniegt ICOMOS 19. Ģenreālajā Asamblejā

Preambula

Vēsturiskie publiskie parki pilsētās ir būtiska un neatņemama pilsētplānošanas sastāvdaļa. Šī dokumenta galvenais mērķis ir uzsvērt to kā vēsturiskas vietas saglabāšanu mūsdienu un nākamajām paaudzēm.

Vēsturiskie publiskie parki pilsētās tika veidoti visu cilvēku labklājībai. Pārāk ilgi šīs teritorijas ir uzskatītas par “rezervātiem”, t.i., resurss, kurš tiek izmantots pasākumiem vai aktivitātēm īpašām grupām, kurām tas nemaz nav radīts. Daudzi parki ir bijuši pakļauti izmaiņām, kas radījušas postošas sekas to vēsturiskajai vērtībai, dizainam, veģetācijai, raksturam un izmantošanai. Publisko parku integrācija pilsētplānošanā tika atzīta 19. gadsimtā un 20. gadsimta sākumā, līdz ar to daudzi parki tapuši šajā laikā, lai gan virkne pilsētas parku ir gan vecāki, gan jaunāki.

Definīcijas, kas skaidro terminus promenāde, bulvāris, avēnija, aleja, kanāls un citas var tikt pievienotas kā paskaidrojumi šim dokumentam, ko izstrādā katras valsts atbilstošās pārvaldes struktūras vai parku pārvaldnieki pēc vajadzības.

Vēsturiskie publiskie parki pilsētās – definīcijas

1. Jēdziens “publiskais parks” balstīts uz principu par atvērtību un pieejamību visiem cilvēkiem, lai to apmeklētu un izbaudītu. Šis koncepts nav ierobežots vai definēts pēc izmēra.
2. Publiskie parki parasti ir sabiedriskais īpašums un pārstāv sabiedrisko labumu. Tie var būt viena vai vairāku sabiedrisku organizāciju vai fondu īpašumā, kas atbild par to pārvaldību, saprātīgu aprūpi un uzraudzību.
3. “Parka” jēdziens nereti tiek izmantots kā sinonīms dārzam, laukumam vai līdzīgiem veidojumiem. (Gluži pretēji, vārds “parks” var apzīmēt “gruntis” atsevišķās valodās.) Vēsturisko parku fundamentālie principi ir tā sastāvā esošie elementi – veģetācija, arhitektūras elementi, ūdens tilpnes, celiņi vai topogrāfija. Šie elementi veido vienotu raksturu, sezonālu noskaņu, noēnojumu un telpisko un vizuālo identitāti.
Nota bene. Ir parki un laukumi, kuri nav publiski pieejami plašākai sabiedrībai, tomēr tie sniedz ieguldījumu ekoloģijai, apkārtnes kvalitātei un pilsētu vēsturiskajam raksturam; arī šie var tikt uzskatīti par vēsturiskiem publiskiem pilsētas parkiem, lai gan tās nav publiskās telpas.

4. Vēsturiskās promenādes, bulvāri, avēnijas un ielu alejas nav publiskie parki, bet veido īpašu publiskās telpas veidu. Ir svarīgi atbilstoši rūpēties par šīm teritorijām, lai saglabātu to īpašo raksturu.
5. Daudzos gadījumos vēsturiskie publiskie parki pilsētās var būt izvietoti blakus vai saistīti ar bulvāriem vai ielu alejām (skat. iepriekšējo punktu). Tie veido zaļās artērijas, kas savieno publiskos parkus ar citām publiskajām telpām. Šīs vietas ir jāsaglabā, neatkarīgi no fakta, ka to daļas var būt radītas dažādos laika posmos.

Vēsturiskie publiskie parki pilsētās – vērtības

6. Vēsturiskajiem parkiem pilsētās piemīt virkne vērtību – sociālā un nemateriālā, vietējas nozīmes vai plašākas kopienas vērtības, estētiskā dizaina, dārzu kultūras un ekoloģiskās vērtības, pilsoniskās vērtības, kā vietām, kur notiek publiskas demonstrācijas vai lielāka mēroga pulcēšanās, piemēram svinības. Šīs vērtības, kas piemīt noteiktai kopienai, ir jāskaidro, jāatzīmē un jāsaglabā. Tas izskaidro, kādēļ publiskie parki joprojām ir tik svarīgi cilvēkiem.

Īpašie vēsturisko publisko parku raksturojošie elementi

Telpa, skatupunkti, apstādījumi un ainava

7. Vēsturisks publiskais parks pilsētā var ietvert vienu vai vairākas definētas telpas. Izmēri, attiecības un proporcijas šīm telpām, vai nu tās ir platas vai mazas, šauras, atvērtas vai slēgtas, kā arī to sastāvdaļas, ir jāizprot, tajā skaitā to sākotnējie mērķi un nozīme un attiecīgi jāaizsargā un jāsaglabā.
8. Var pastāvēt arī noteikti skatu punkti, kas ir neatņemama parka dizaina sastāvdaļa un nosaka parka identitāti un vērtību.
9. Vēsturiskie publiskie parki pilsētās ir vietas ar noteiktu perimetru, un tomēr to vizuālās dimensijas bieži pārsniedz savu izmēru. Tālāki panorāmas skati, skatu koridori, ainavas un skatupunkti, ko sniedz šie parki, bieži ir neatņemami kultūras mantojuma definētie elementi. Ainavas un skatupunkti var būt pat iemesls, kādēļ šie parki ir kļuvuši par parkiem un tikuši bieži apmeklēti un vairākās paaudzēs novērtēti. Pilsētu vēsturisko publisko parku skatupunkti ir svarīgi vēsturisko ielu, kā arī pilsētu identitātes elementi.
10. Vēsturiskās ainavas, skati un skatu punkti ir jāsaglabā; jauni apstādījumi, kā arī papildus elementu novietošana ārpus parkiem, piemēram mazās būvformas, mākslas darbi, ūdens elementi vai piemiņas vietas nedrīkst ietekmēt šos skatus. Infrastruktūra, piemēram, autobusu pieturu nojumes, norādes zīmes, labiekārtojums un citi pilsētvides elementi (piemēram, ziņojumu dēļi), kas var ierobežot vai mazināt vēsturiski vērtīgās ainavas vai vēsturisko raksturu, nedrīkst tikt uzstādīti galvenajos skatu punktos. Skaidrojošās zīmes jāuzstāda apmeklētājiem redzamās vietās, bet tās nedrīkst ietekmēt nozīmīgus parka uztveres skatu punktus. Parki un to pieguļošās teritorijas - kas kalpo kā aizsardzības zona – jāatbrīvo no tirdzniecības automātiem, transformatoriem un citiem elementiem, kas ietekmē parku uztveri.
11. Parku apstādījumiem jābūt brīvi uztveramiem no parku apkārtnes teritorijas. Līdz ar to skati uz parkiem nedrīkst būt aizsegti vai samazināti ar tādiem elementiem kā informācijas zīmes, lielas satiksmes zīmes, stāvvietu elementi vai citi infrastruktūras

objekti. Parkos apstādījumiem ir liela nozīme, piemēram, tie var piešķirt noslēgtības sajūtu. Vēsturisks publiskais parks pilsētā sniedz fizisku, kā arī vizuālu atelpu kopējā apbūves telpā, tādēļ ir svarīgi, lai garāmgājēji varētu redzēt un uztvert kustību, krāsas, skaņas un noēnojumu, ko sniedz apstādījumi. Apstādījumu atjaunošanas plāns ir nozīmīga parka pārvaldības daļa.

12. Dažkārt vēsturiskie publiskie parki pilsētās bija iecerēti saskaņā ar pilsētvidi, ielām, kanāliem vai ēkām. Citos gadījumos parku veidošana ietekmēja apkārtnes vides, telpas un apbūves kvalitāti, kas attīstījās ap parkiem. Līdz ar to parki ir pilsētplānošanas neatņemama sastāvdaļa.

Šajos apstākļos parku kvalitātes, dizaina un apjoma saglabāšana ir vienlīdz nozīmīga. Augstuma vai masas izmaiņas pieguļošajā apbūvē var nelabvēlīgi ietekmēt telpiskās attiecības, skatus un ainavas, mikroklimatu (saule/ēna/vējš), kā arī sākotnējā parka dizaina autentisko vērtību, tādēļ jāizvairās no šādām izmaiņām. Pieguļošo ēku palielināts augstums var vairot aizēnojumu vai vēju, tādējādi negatīvi ietekmējot parku stāvokli, apstādījumus un veģetāciju, līdz ar to arī parku lietotāju dzīves kvalitāti.

13. Līdzīgi norobežojošie elementi, piemēram, ielas platums, segums, koku stādījumi ielu malās, apgaismojums un citi kultūras mantojumu raksturojošie elementi ir rūpīgi jāapzina un jāsaglabā. Visu jauno elementu un materiālu izmantošanā teritorijās, kas pieguļ vēsturiskajiem parkiem, jāpieiet ar īpašu rūpību, lai šie jaunie elementi būtu saskanīgi ar vēsturisko parku.

Topogrāfija

14. Vēsturiskais reljefs, topogrāfija, uzkalni un kritumi, kā arī vēsturiskās iezīmes, piemēram, terases un akmens dārzi, bieži ir neatņemama vēsturiskā parka izvietojuma un rakstura sastāvdaļa. Pat mazākās izmaiņas var būt liels zaudējums kopējam parka dizainam, ritmam un telpu attiecībām, skatu punktiem un ainavām un no tām vajadzētu izvairīties. Lielas pazemes struktūras nevajadzētu būvēt vēsturisko publisko parku teritorijās. Infrastruktūras uzlabošanas pasākumi (kanalizācija, elektrība vai citu komunikāciju izbūve) jāsamazina līdz minimumam, kur tas iespējams. Jāizvērtē iespējas izvietot šīs komunikācijas ārpus vēsturiskajiem parkiem.

Apgaismojums

15. Dabīgā gaisma, saules gaisma un ēna ir daži no iemesliem, kādēļ cilvēki meklē atpūtu un mieru parkos un dārzos. Daudziem pilsētas iedzīvotājiem vēsturiskie publiskie parki ir vienīgā iespēja baudīt šīs dabas vērtības blīvi apbūvētajos pilsētu centros.

Ja nepieciešams uzstādīt nakts apgaismojumu, lai parki varētu tikt izmantoti arī pēc tumsas iestāšanās, laternu stabi, stiprinājumi un novietojums jāizvēlas tā, lai tie uzlabotu, nevis pasliktinātu parka raksturu, telpiskās attiecības, skatu punktus, ainavas un skatu koridorus, kā arī citus kultūras mantojumu raksturojošos elementus. Tādējādi jāizmanto atbilstošā dizaina stabi un stiprinājumi, nevis standarta ielas apgaismojuma stabi un stiprinājumi. Vienlaikus nakts apgaismojums parkos nedrīkst pārāk atstaroties debesīs.

Vide

16. Vēsturiskie parki ir nozīmīgi pilsētas bioloģiskajai daudzveidībai un nodrošina plašu sugu un dzīvnieku pastāvēšanu, kā arī tiešu pieejamību pie dabas. Līdz ar to parku flora un fauna ir jāizprot un jāaizsargā. Ja vien iespējams, arī kontekstā ar parka raksturu, vide un dzīvās dabas apstākļi ir jāuzlabo, lai veicinātu savstarpēji saistītus ekoloģiskos koridorus.

Daudzos vēsturiskajos parkos pilsētās atrodas ūdens tilpnes un augi, kuru izcelsme ir no citām zemēm. Ūdens un enerģijas izmantošana, lai saglabātu šīs iezīmes, jānodrošina maksimāli ilgtspējīgā veidā.

Vēsturiskā izpēte, saglabāšana un pārvaldība

Galvenās piezīmes

17. Vēsturisko pilsētas parku un to sastāvdaļu pārvaldībai jābūt balstītai uz rūpīgu izpēti, oriģināliem dokumentiem, piemēram, fotogrāfijām, un stāvokļa novērtējuma kontekstā ar inventarizāciju par parka kopējo stāvokli un nākotnes izmantošanu. Šāda izpēte jāveic kvalificētiem ekspertiem vai atbilstošu pieredzi ieguvuši speciālistiem. Ir vienlīdz svarīgi izpētīt parku plānošanas un attīstības evolūciju, to sastāvu, kā arī nozīmi vietējo kopienu dzīvē. Tāpat ir svarīgi veidot un aktīvi uzturēt arhīvu ar attiecīgajiem vēsturiskajiem dokumentiem, kurus varētu izmantot turpmākajā uzturēšanā, pārvaldībā un uzraudzībā.

Visi šie darbi ir jādokumentē un iegūtā informācija jāglabā publiski pieejamā arhīvā nākamajām paaudzēm. Šī informācija var sniegt nozīmīgu ieguldījumu un tā būtu jāizmanto pieņemot turpmākos lēmumus par konservāciju, pārvaldību vai citām darbībām.

18. Vēsturisko parku pilsētās pārlietu intensīva izmantošana var nelabvēlīgi ietekmēt gan tā baudīšanu, gan vēsturiskā rakstura, kvalitātes un atsevišķu elementu saglabāšanu. Šāda intensīva izmantošana var arī radīt spriedzi veģetācijai. Tādēļ jānodrošina atbilstoša pārvaldība, kas kontrolētu apmeklētāju daudzumu, kas pamatota ar katra parka un to vēsturisko ēku kapacitāti, turklāt šī kapacitāte ir pastāvīgi jānovēro. Jāapsver, jāpārbauda un jākontrolē iespēja ieviest ierobežotu pieejamību vai noteiktas apmeklējuma stundas (vai noteikts skaits stundā). Nolūkā atslogot vēsturisko parku pārmērīgu izmantošanu, pašvaldībām vajadzētu radīt un uzturēt augstvērtīga dizaina jaunus parkus iedzīvotāju lietošanai, kā arī parku plānošanai jābūt balstītai precīzi noteiktā kapacitātē, lai to izmantošana neradītu kaitējumu. Turpmākajos plānošanas lēmumos jāņem vērā secinājumi no kapacitātes regulāras pārraudzības, radītajiem bojājumiem vai citas ietekmes.

19. Oriģinālie un citi vēlāka laika saderīgi elementi un aprīkojums, piemēram, žogi, vārti, laternu stabi, margas, ieseguma materiāls, atkritumu tvertnes, soliņi, mākslas darbi un apstādījumi ir jāaizsargā un jāsalabo vai jāaizstāj bojātie vai beidzoties to dzīves ciklam. Ne-oriģinālo un vēlāka laika uzslāņojuma elementu nozīme regulāri jānovērtē un jāņem vērā plānošanas lēmumos.

20. Galvenie vēsturisko parku pilsētās konservācijas principi atbilst citu vēsturisko parku un dārzu principiem, kā tas noteikts ICOMOS-IFLA Florences hartā par Vēsturiskajiem dārziem (1981), 10.pantā.

Universālā dizaina piemērošana

21. Ņemot vērā, ka vēsturiskie publiskie parki pilsētās pieder valstij, tiem visiem jābūt pieejamiem, līdz ar to iespējami pārveidojumi atsevišķās zonās vai daļās, lai nodrošinātu, ka tie būtu pieejami, vienlaikus nenodarot nelabvēlīgu kaitējumu vēsturiskajām vērtībām. Ieteicams pieejamību nevis nošķirt, bet veidot iekļaujošu arī tiem, kas ir fiziski ierobežotā situācijā. Līdz ar to dizaina profesionāļiem jāizmanto integrēta pieeja, kas rada risinājumus piemērotus visiem lietotājiem, nevis izstrādāt tikai atsevišķus elementus fiziski ierobežotākai sabiedrības daļai. Jebkuri jauni pieejamības dizaina risinājumi jāveido tā, lai tie saudzīgi un neuzbāzīgi iekļautos vēsturiskajos parkos pilsētās, nekompromitējot to vērtības, raksturojošos elementus un empīrisko kvalitāti. Veids, kā to panākt, ir minimālu izmaiņu ieviešana, t.i., jaunu materiālu vai norādes zīmju izvietošana rūpīgi jāizvērtē pirms šo izmaiņu veikšanas.

Principu piemērošana

Augstāk minētie principi un rekomendācijas attiecas uz visiem vēsturiskajiem parkiem pilsētās visā pasaulē. Tomēr dažās valstīs var tikt piemēroti izņēmumi, pamatojoties uz normatīvo aktu prasībām, ja šādas izmaiņas vai iejaukšanās negatīvi ietekmētu vēsturiskā parka integritāti.